
The journal «Pedagogical Bulletin» (1881 – 1883), Ielisavegrad (former name of Kirovograd city) is analyzed in the article. The circle of main authors of this journal is defined and the historical information about the circumstances of the «Bulletin» edition (which was found in the archival sources) is presented. Moreover, the topical analysis of the journal's content was made and the structure of its rubrics was defined.

Key words: «Pedagogical Bulletin», public school, teacher.

УДК 070(477.44) «1838/1917»

М. С. Григор'єва

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

«ПОДОЛЬСКІЄ ГУБЕРНСКІЄ ВЕДОМОСТІ» НА ТЛІ ДОБИ

У статті досліджується перше друковане періодичне видання Подільської губернії 1838-1917 рр. «Подольськіє губернськіє ведомості» з погляду графічного оформлення, редакційної організації та тематичного наповнення.

Ключові слова: Подільська губернія, часопис, видання, періодичність, формат, рубрика, відділ, суспільство.

Усі процеси, які відбувалися у на Поділлі завжди мали певну регіональну специфіку. Це стосується і сфери засобів масової комунікації, а саме – періодичних видань, які виходили на теренах Подільської губернії. На сторінках тогочасних часописів відбивалися особливості економічної, політичної, культурної, соціальної та ін. сфери життя краю. Тому дослідження тогочасної періодики не лише дає нам уявлення про становлення та особливості розвитку засобів масової інформації певного історичного періоду на певній території, а й допомагає усвідомити та дослідити різноманітні процеси в усіх сферах існування суспільства та їх вплив на життя та свідомість людей.

Друковані періодичні видання Подільської губернії та специфіку відбиття процесів тогочасного життя у тематиці публікацій, досліджували такі науковці як: Н.Сидоренко, В. Гандзюк, І. Батирева, О. Жмурко, Я. Красовський, та ін., хоча періодика Поділля все ще не є достатньо вивченою та опрацьованою.

Завданням даної статті є дослідження офіційного часопису «Подольские губернские ведомости»: техніки оформлення, характеристики розділів, частин, рубрик а також тематичного наповнення видання.

У 1837 року вийшов «царський наказ про те, щоб у 38 губерніях почали видавати офіційні газети – «Губернські ведомості» [7, с. 13]. На сторінках цих видань мали розміщуватися офіційні оголошення, царські укази, статистична інформація у сфері торгівлі та економіки, а також розвідки з історії та етнографії того краю, де мали виходити «Відомості». В числі 38 губерній була й Подільська.

Перший номер «Подольських губернских ведомостей» (далі – «ПГВ») вийшов у понеділок 3 січня 1838 р. у губернському центрі – Кам'янці-Подільському. Він ознаменував собою новий виток у розвитку засобів масової інформації на Поділлі. Це було перше друковане видання Подільської губернії, і воно залишалося єдиним аж до 1876 р., коли почали видаватися «Подольские епархиальные ведомости». Проіснувало видання майже століття, а в 1917 році було перейменоване у «Известия подольского губернского исполнительного комитета».

Однією з особливостей цього видання (як і всіх інших періодичних видань того часу) була публікація на їхніх сторінках урядових документів, офіційних повідомлень. «Офіційний характер газет надавав їм солідного, спокійного вигляду...» [6, с. 12].

У XIX – поч. XX ст. На Поділлі відбувалися значні політичні та соціальні зміни, що, звичайно, вносили свій відбиток на сторінки періодичного видання. Тому ми можемо виокремити кілька періодів, які відрізняються один від одного певними особливостями. Таких періодів можна виділити два: 1. – від 1838 р. до революції 1905 р., який характеризується «цілковитим пануванням над часописами цензури та розпоряджень російського царату» [7, с. 13]; 2. – від 1905 р. до революції 1917 р.

«ПГВ» були офіційним часописом, видавалися Подільським губернським управлінням російською мовою. За увесь період існування часопису, в його редакції змінилось 13 редакторів. Цю посаду займали: Вуйтич Ф., Братчанський Л., Гордійчук В, Маньковський А., Солуха А., Ильницький А., Литвицький Ф., Радомський, Шкура З., Гульдман В., Чекерський Л., Романовський К., Филимонов В. [Цит. за 5, с. 22].

«ПГВ» виходили один раз на тиждень (в суботу), пізніше (1885-1897 рр.) – 2 рази на тиждень (по середах та суботах).

Починається газета із заголовної частини. Назва розташована зверху сторінки. Під нею вказано періодичність виходу видання. Нижче по центру розміщено зображення герба Подільської губернії, справа від нього знаходиться інформація про вартість передплати часопису, а зліва – інформація про час, місце прийому оголошень та їх вартість (ці інформаційні повідомлення розташовані під назвами «Подписная цена» та «Прием объявлений»). Далі розташовані відомості про місце, де здійснюється передплата на видання (*Подписка принимается: в Контору Редакции и во всех Полицейских Управлениях Подольской губернии*). Внизу заголовної частини розміщено календарні відомості (день виходу номера, місяць та рік), а також номер конкретного видання.

У 90-х роках ХІХ ст. видання докорінно змінило свій зовнішній вигляд, хоча зміни в оформленні та тематичному наповненні час від часу з'являлись на його сторінках. З 1837 року до 1880 року, часопис мав розмір 207x245 мм., а з 1880 року – 320x513 мм. Кількість сторінок не була сталою. Вона коливалася в межах 12-20 ст. до 1880 року, та в межах 4-8 ст. після 1880 року. Змінюється і кількість колонок на сторінці: 2 колонки до 1880 року, та 4 після 1880 року. Основним засобом виділення назв відділів, рубрик та назв матеріалів є шрифтове виділення. Застосовуються шрифти тих самих гарнітур, що й основний текст, але напівжирного чи курсивного накреслення. Часто застосовуються різні кеглі.

Видання мало значні недоліки в оформленні. Так, до 1880 року кожен відділ починався з нової сторінки. Якщо інформації не вистачало на всю останню сторінку, то вона залишалась незаповненою, тобто порожньою.

Часопис поділявся на 2 відділи «Отдел первый» та «Отдел второй». Відділ другий поділявся на 2 частини – офіційну та неофіційну («Часть I-я Официальная» та «Часть II-я Неофициальная»). Кожен з відділів та частин мав свої постійні рубрики й відрізнялися один від одного інформаційним наповненням.

Відділ перший вмщував такі рубрики: «Объявления и Извещения», «О пожаловании чинами», «Об увольнении в отпуск», «Об определении Чиновников».

Рубрика «Объявления и Извещения» була постійною і вмщувала такі підрубрики: «О лицах неутвержденных в дворянском звании», «Об отыскании уворованных церковных вещей», «Об отыскании властителей к найденным печатям», «Объ отыскании хозяев к пригубной лошади», «Объ отыскании владельцев или родственников», «О вызове желающих к торгам», «Об отыскании утеряных бумаг» тощо.

Він містив повідомлення офіційного характеру, вважався головним і вмщував найбільш значущу інформацію. До 1880 року тут друкувався в більшості випадків всього лише один матеріал, який розташовувався на 4-6 сторінках. Завершувався він «прибавлениями», наприклад: *При сем отделе прилагаются два прибавления особых стат. Первое об отыскании лиц, а второе имени и капиталов, 1-е следует также к исполнению со стороны Традских и Земских Полиций, здешней Губернии, а 2-е со стороны других Присутственных мест* (ПГВ. – 1846. – №49). В кінці відділу обов'язково зазначалося прізвище губернатора та старшого секретаря, що підкреслювало офіційність інформації. Наприклад: *Подольский Вице-Губернатор Пфелер, Поправляющий должность Старшаго Секретаря – Я. Лопушанский* (ПГВ. – 1846. – №1). Прізвища змінювались відповідно до зміни займаючих вищезгаданих посад.

Після зміни формату та композиції часопису, цей відділ містив в основному об'яви.

Відділ другий поділявся на дві частини – офіційну та неофіційну. В офіційній частині час від часу розміщувалися нові документи тогочасної влади, які повідомляли про ті чи інші зміни в політичній, економічній, соціальній чи законодавчій сфері життя суспільства. Такими документами були укази Сенату та маніфести імператора, циркуляри, постанови тощо. Нариклад: *В Подольском Губернском Правлении получены указы Правительствующего Сената следующего содержания: 1. От 24 Апреля №16509, о приеме в залог и к учету в Коммерческом Банке свидетельств на получение непрерывно-доходных билетов. 2. Отъ 29 Апреля №17663 о мерах к скорейшему распространению сведений о дополнении, изменении и отмене статей свода законов...* (ПГВ. – 1859. – №28). В ньому розміщувалися такі рубрики як «Казенные объявления», «Торги», «Подряды», «Служебные перемены», «Распоряжения Начальства», «Продажа имений» тощо.

Варто зазначити, що рубрики не були постійними для одного й того ж відділу. Час від часу вони могли з'являтися як у Відділі першому, так і у Відділі другому, що свідчить про невизначену і не струнку композицію видання. Так, рубрика «Объявления и Извещения» з'являлась як на сторінках Першого відділу, так і Другого відділу. Цю тенденцію продовжували урядові документи та маніфести імператора, які не мали чітко визначеного місця друку в часописі.

На особливу увагу заслугове неофіційна частина Другого відділу. Вона містила велику кількість різноманітної інформації. Саме на цих сторінках друкувалися матеріали, які можна вважати зародками жанру інформаційної замітки в українській пресі. Також містилися статистичні дані, з'являлися оголошення, інформація з-за кордону, а також різні повідомлення, які були розраховані не на сухе інформування читача, а на зацікавлення.

У цьому відділі матеріали друкувались під такими рубриками: «Объявления», «Табель», «О ценах», «Разные известия», «Хазяйственные заметки», «Внутренние известия», «Сведения из уездов» тощо. Майже у кожному номері були присутні метеорологічні прогнози у формі таблиць під назвою «Метеорологическая Наблюдения». Один раз або двічі на місяць друкувалися статистичні дані кримінальної спрямованості та повідомлення про нещасні випадки під заголовком «Ведомость о происшествиях случившихся в Подольской Губернии в течении...» і зазначався період за який зроблено огляд. Ці дані друкувалися під такими заголовками: «Пожары», «Нечаянная смерть», «Скоропостижная смерть», «Мертвые тела», «Самоубийства», «Покушения на самоубийство», «Святотатство», «Грабежи», «Особые случаи» та ін.

Майже в кожному випуску були вмщені матеріали сільськогосподарського спрямування: «Пчеловодство» (ПГВ. – 1846. – №26), «Заметки о молодых индюшатах» (ПГВ. – 1846. – №28), «Средства заменять хлеб, в случае его неурожая другими растениями» (ПГВ. – 1846. – №29), «О настоящемъ положении свекло-сахарной промышленности в России» (ПГВ. – 1846. – №42), «Новый способ сохранения картофеля» (ПГВ. – 1880. – №4), «Полезныя сведения о борьбе с майским хрущом» (ПГВ. – 1907. – №33) та ін. Ці матеріали не були написані

членами редакційного колективу. В основному вони передруковувалися з інших тогочасних аналогічних видань (джерело, тобто видання з якого робили передрук, зазначалося в кінці сторінки).

Як було зазначено вище, на сторінках досліджуваного часопису з'являлися подієві матеріали, які можна вважати зародками жанру розгорнутої замітки в українській пресі. Так, можна розглянути матеріал «Торжественный акт в Каменец-Подольской Гимназии». Матеріал починається з повідомлення часу та місця події, а продовжується описом заходів, які відбулися на святкуванні: *21 числа Июня Каменец-Подольская Гимназия совершила годовичное торжество свое, которое удостоили своим посещением Г. Военный Губернатор города Камень-Подольскаго и Подольский Гражданский Губернатор, Ректор Духовной Семинарии Архимандрит Иосаф и другия почетныя лица города... По окончании чтения провозглашены имена и фамилии учеников, за отличные успехи в науках и благонравие, удостоенных Советом Гимназии, сверх перевода в высшие классы, наград, которые тут же и розданы...* (ПГВ. – 1847. – №28). Але, нажаль, такі матеріали з'являлися дуже рідко, що свідчить про низькі темпи впровадження на сторінки тогочасних видань тих журналістських жанрів, які є відомими і широковикористовуваними в сучасній пресі. Хоча, варто зазначити, що деякі зрушення у бік жанрового різноманіття були зроблені.

Десь у 1905 році на сторінках часопису «ПГВ» з'явилася рубрика «Смесь», яка містила цікаву інформацію з інших країн: *Доктора в Китае* (№19, 8.03.1906, с. 7), *Борьба с пьянством в Англии* (№17, 1.03.1906, с.7), *Происхождение слова «бойкот»* (№25, 29.03.1906, с.6), *Развод в Америке* (№41, 27.05.1906, с.6) тощо. Ця інформація не була подієвою і надто важливою. Вона мала швидше ознайомлюючий, зацікавлюючий характер і призначалася для читання у вільний час. Хоча уже ці повідомлення свідчать про цікавість чатачів життям за кордоном, що в подальшому змусить видання звертатися і до подієвої інформації ззовні.

Отже, часопис «ПГВ» довгий час він був єдиним на теренах Подільської губернії. Він був основним джерелом для висвітлення основних процесів політичного, економічного, соціального та культурного життя суспільства.

Звичайно, видання не мало особливих специфічних рис, які б докорінно відрізняли його від аналогічних часописів в інших губерніях. Хоча, звичайно, «ПГВ» мали свою регіональну спрямованість та відмінності. Але ці відмінності були швидше тематичного характеру, і зосереджувалися на висвітленні процесів певного регіону, тобто Подільської губернії.

Часопис був недосконалим в усіх планах: тематичному наповненні, оформленні, жанровому різноманітті тощо. Але то були початки розвитку періодики на досліджуваній території, тому багато чого випробовувалося, приймалося чи відкидалося методами спроб і помилок. Але позитивні зрушення все ж прослідковувалися. Так, у 90-х рр. ХХ ст. видання докорінно змінило свій зовнішній вигляд, чим використало основні композиційні недоліки.

«ПГВ» вмішували два відділи, які поділялися на частини і містили свої постійні рубрики. Відділи відрізнялися один від одного інформаційним наповненням. Перший відділ містив повідомлення офіційного характеру і вважався головним. Другий відділ поділявся на дві частини: офіційну (розміщувалися нові документи тогочасної влади) та неофіційну (містилась велика кількість різноманітної інформації, статистичні дані, оголошення, інформація з-за кордону, а також різні повідомлення, які були розраховані не на сухе інформування читача, а на зацікавлення) частини.

«ПГВ» можна по праву вважати одним з найвагоміших друкованих періодичних видань Поділля 1838-1917 років.

Список використаних джерел

1. Батирева І.М. Висвітлення питань духовної культури Поділля у другій половині ХІХ – початку ХХ ст. / І.М. Батирева //Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського: Збірник наук. Праць: Серія: Історія. – Вінниця: ВДПУ, 2007. – Вип. 12. – С. 177-180.
2. Батюшковъ П. Н. Подолія. Историческое описание / П.Н. Батюшковъ. – С.-Петербург, 1891.
3. Вороліс М.Г. Освітній та культурний розвиток на поділлі в другій половині ХІХ – початку ХХ ст. / М.Г. Вороліс // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського: Збірник наук. Праць: Серія: Історія. – Вінниця: ВДПУ, 2008. – Вип. 13. – С. 223-226.
4. Періодичні видання подільської губернії (1838-1917 рр.): Показчик / Укл. Н.М. Сидоренко, О.І. Сидоренко, В.В. Фінклер, О.Д. Школьна. – Л.; К.: 1999. – 70 с.
5. Техніка оформлення гвзети: Навч. посібник / Укл. В.Ф Іванов; 2-ге вид., доповн та випр. – К.: Центр вільної преси, 1997. – 188 с.
6. Часописи Поділля: Історико-бібліографічний збірник з нагоди 150-ліття першої газети на Україні (1776-1926) та 10-ліття існування УРСР / Укл. М. Білінський, Н. Співачевська, І. Кривецький. За ред. В. Остаповського. – Вінниця, 1927-1928.

Graphic design, editorial structure, content of the first printed newspaper «Podolskie hybernskie vedomosty» which circulated in 1838-1917 yrs. in Podillya region have been researched in the article.

Key words: Podolsky province, newspaper, issue publication, format, topics, department, community.